

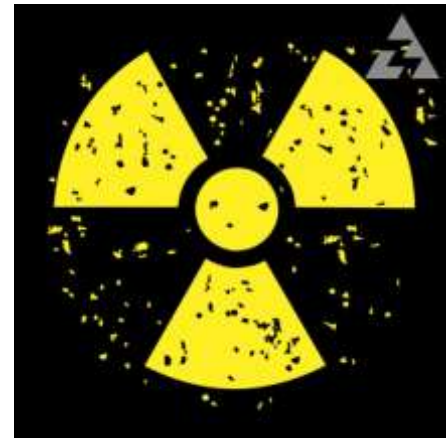
Лабораторна робота № 1

Тема: Предмет та основні завдання науки радіобіологія. Норми радіаційної безпеки. Техніка безпеки при роботі з радіоактивними речовинами.

Мета заняття: ознайомлення з основними нормами радіаційної безпеки та технікою безпеки при роботі з радіоактивними речовинами.

Практичні завдання

1. Ознайомитись із державним документом НРБУ-97.
2. Опрацювати основні регламентні величини.
3. Вивчити категорії радіаційної небезпеки.
4. Вивчити критичні групи органів, які відносяться до найбільш чутливих.

Радіобіологія, або радіаційна біологія – це наука про дію іонізуючих випромінювань на живі організми та їх угруповання.

Основним завданням радіобіології є **вивчення закономірностей дії іонізуючих випромінювань на живий організм** з метою пошуку можливостей щодо керування його реакціями на цей фактор.

Радіоекологія, або радіаційна екологія – це окремий розділ радіобіології, який вивчає концентрацію і міграцію радіонуклідів в об'єктах навколишнього середовища та їх дію при надходженні у живі організми.

Радіаційна безпека – це самостійний напрям, який на основі теоретичних положень і прикладних понять радіобіології та радіоекології розробляє способи оцінки і прогнозування радіаційної обстановки і дає рекомендації для приведення її до відповідності зі встановленими нормативами.

ТИПИ РАДІАЦІЇ

- Альфа-промені — потік альфа-частинок, тобто ядер гелію-4. Альфа-частинки, що створюються при радіоактивному розпаді.
- Бета-промені — це потік електронів, що виникає при бета-розпаді; для захисту від бета-частинок енергією до 1 МЕВ достатньо алюмінієвої пластини завтовшки декілька мм.
- Гамма-промені мають набагато більшу проникну здатність, оскільки складаються з високоенергійних фотонів, що не мають заряду; для захисту від гамма-променів ефективні важкі елементи (свинець тощо).

дві основні групи радіобіологічних ефектів

```
graph TD; A[дві основні групи радіобіологічних ефектів] --> B[Нестохастичні, або детерміністичні ефекти]; A --> C[Стохастичні, або імовірні (випадкові) ефекти];
```

Нестохастичні,
або
детерміністичні
ефекти

Стохастичні, або
імовірні
(випадкові)
ефекти

Допустимі рівні радіаційного опромінення населення в Україні регламентуються **Нормами радіаційної безпеки України (НРБУ-97)**, затверджених наказом МОЗ України № 208 від 14. 07. 97 р. і введених в дію з 01. 01. 98 р.

Ці норми включають систему принципів, критеріїв, нормативів та правил, виконання яких є обов'язковою нормою в політиці держави щодо забезпечення протирадіаційного захисту людини і радіаційної безпеки.

НРБУ-97

НРБУ-97 є основним державним документом, що встановлює систему радіаційно-гігієнічних регламентів для забезпечення прийнятих рівнів опромінення як для окремої людини, так і для суспільства в цілому. Ці регламенти спрямовані на запобігання виникненню детерміністичних (нестохастичних) ефектів у осіб, що зазнали опромінення, і обмеження на прийнятому рівні ймовірності виникнення стохастичних ефектів.

НРБУ-97 регламентують вимоги протирадіаційного захисту в умовах практичної діяльності в разі нормальної експлуатації індустриальних та медичних джерел іонізуючого випромінювання, аварійного опромінення населення, а також хронічного опромінювання за рахунок техногенно-підсилених джерел природного походження.

Радіоактивність вимірюється в беккерелях (Бк), що відповідає одному розпаду в секунду. Зміст радіоактивності в речовині також часто оцінюють на одиницю ваги - Бк / кг, або обсягу - Бк / куб.м. Іноді зустрічається така одиниця як кюрі (Ки). Це величина, що дорівнює 37 мільярдам Бк.

При розпаді речовини джерело випускає іонізуюче випромінювання, мірою якого є експозиційна доза. Її вимірюють у зивертах (Зв), коли йдеться про дозу, що поглинається біологічною тканиною, або в рентгенах (Р), коли розглядається іонізуючий вплив радіації на атмосферне повітря.

Існує позасистемна одиниця вимірювання дози бер (біологічний еквівалент рентгена), яка дорівнює дозі отриманої біологічною тканиною під дією радіації в 1 Р. Вважається, що $1 \text{ Зв} = 100 \text{ бер}$. 1 зиверт - дуже велика величина. Доза в 5-6 зиверт, отримана людиною, є смертельною. Тому на практиці звичайно користуються мілізиверт (мЗв) і мікрозиверт (мкЗв). Аналогічно і з рентгеном - зазвичай мова йде про мілірентгени (мР) і мікрорентгени (мкР).

Нормами радіаційної безпеки встановлюються три категорії осіб, які зазнають опромінювання:

Категорія А (персонал) — особи, що постійно чи тимчасово працюють безпосередньо з джерелами іонізуючих випромінювань.

Категорія Б (персонал) — особи, які безпосередньо не зайняті роботою з джерелами іонізуючих випромінювань, але у зв'язку з розташуванням робочих місць у приміщеннях та на промислових майданчиках об'єктів з радіаційно-ядерними технологіями можуть отримувати додаткове опромінення.

Категорія В — усе населення.

За ступенем зниження чутливості до іонізуючого випромінювання встановлено 3 групи критичних органів, опромінення яких спричиняє найбільший збиток здоров'ю:

I – все тіло, гонади (статеві залози), червоний кістковий мозок;

II – щитовидна залоза, м'язи, жирова тканина, печінка, нирки, селезінка, шлунково-кишковий тракт, легені, кришталик очей;

III – кісткова тканина, шкіряний покрив, передпліччя, ступні.

Гранично допустима доза– найбільше значення індивідуальної еквівалентної дози за рік, яка при рівномірному впливі протягом 50 років не викликає в стані здоров'я персоналу несприятливих змін, котрі виявляються сучасними методами.

НАСЛІДКИ ВПЛИВУ

СТОХАСТИЧНІ НАСЛІДКИ

Стохастичні наслідки опромінення пов'язані з довгостроковим опроміненням при мінімальному рівні радіації.

Більшість вважає рак ключовим наслідком для здоров'я людини внаслідок опромінення.

До групи стохастичних наслідків опромінення також входять зміни в ДНК, викликані радіацією – так звані клітинні мутації. Мутації можуть бути тератогенними або генетичними.

НЕСТОХАСТИЧНІ НАСЛІДКИ

Не стохастичні наслідки для здоров'я людини пов'язані з опроміненням високої інтенсивності. Короткострокове інтенсивне опромінення називають гострим опроміненням.

Найбільш поширені наслідки: опіки і так звана променева хвороба, або радіаційне ураження, що викликає передчасне старіння і часто призводить до летального результату.

Організація роботи з радіоактивними речовинами та джерелами випромінювання.

При роботі з радіоактивними речовинами і джерелами іонізуючих випромінювань першочергове значення має правильна організація праці, яка забезпечує безпеку обслуговуючого персоналу та всього населення в цілому.

До таких заходів відносяться: захист від зовнішніх потоків випромінювання, відповідне планування і обробка приміщень, організація відповідного радіаційного контролю та санітарно-пропускного режиму, забезпечення необхідних умов транспортування радіоактивних речовин, збору та захоронення радіоактивних відходів, застосування засобів індивідуального захисту, тощо.

В залежності від річного споживання радіоактивних речовин підприємства поділяються на три категорії: 1) - з річним споживанням більше 100 Кі; 2)- з річним споживанням від 10 до 100Кі, 3)- з річним споживанням до 10Кі.

Завдання для самостійної роботи студентів (підготувати до наступного заняття доповідь):

1. Характеристика радіаційного впливу найрозповсюджених побутових приладів.
2. Досягнення у сільському господарстві, генетиці та селекції, які було зроблено з використанням радіації.

Теоретичні питання

1. Що таке радіобіологія та радіоекологія. Етапи розвитку даної науки?
2. Що таке норми радіаційної безпеки?
3. Що таке радіо токсичність та ГДД?
4. Які Ви знаєте категорії радіаційної небезпеки?